

ΚΩΝΣΤ. Χ. ΡΟΥΝΙΟΥ, Ἡ τραγωδία Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῶ τοῦ Σοφοκλέους.

Μέρος Α', Κείμενον καὶ Σχόλια, σελ. 283, Μέρος Β', Ἀνάλυσις, Κυρία Ἰδέα καὶ χρονολογία τῆς τραγωδίας, χαρακτηρισμὸς προσώπων καὶ κρίσις περὶ τῆς ἀξίας αὐτῆς, σελ. 40, Μέρος Γ', Μετάφρασις σελ. 62. Ἀθήναι 1962. Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας.

Ὁ Κ. Ρούνιος, ὅστις συγκαταλέγεται εἰς τοὺς κρατίστους τῶν παρ' ἡμῖν κλασσικῶν φιλολόγων, κατέχει ἐξέχουσαν θέσιν μεταξύ τῶν διακονησάντων εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας λειτουργῶν. Ἔχει ἐγκύψει μὲ ἱερὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ ἀρίστην ἐπίδοσιν εἰς τὴν σπουδὴν καὶ ἐρμηνείαν τῶν ἐνδόξων Ἑλλήνων συγγραφέων τῆς μεγάλης ἀκμῆς καὶ τυγχάνει ἀριστος μελετητῆς καὶ γνώστης τῶν προβλημάτων τῆς μετρικῆς, μὲ τὰ ὁποῖα ἐλάχιστοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων φιλολόγων ἀπασχολήθησαν. Ὡς ἐκπαιδευτικὸς λειτουργὸς καὶ μεταλαμπαδευτῆς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ μακρὰν καὶ λαμπροτάτην ἡγετικὴν παιδαγωγικὴν δραστηριότητα εἰς τὰ Ἐκπαιδευτήρια τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας.

Μὲ τὴν ἀνωτέρω σημειουμένην συγγραφὴν, ἣτις εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος διὰ τῆς μερίμνης τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας καὶ Ἰδίᾳ τοῦ προστάτου παντὸς πνευματικοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἔργου προέδρου αὐτῆς Π. Πουλίτσα, προσφέρει πολυτιμότητα ἐπικουρίαν καὶ εἰς τοὺς διδάσκοντας καὶ εἰς τοὺς διδασκόμενους εὐκόλυνουσαν τὴν προσπέλασιν εἰς ἐν τῶν ὕψηλότερων δραματικῶν ἀριστοτεχνημάτων τοῦ Ἀθηναίου τραγικοῦ.

Ἰκανοποιεῖ πληρέστατα ἢ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔκδοσις τὰς ἐπιστημονικὰς καὶ τὰς διδακτικὰς ἀπαιτήσεις. Μετὰ μεγάλης σαφηνείας καὶ μὲ αὐτόχρομα κλασσικὴν ἀκριβολογίαν, ἀπηλλαγμένην παντὸς περιττοῦ φόρτου, παρέχονται μὲ τὰς εἰσαγωγικὰς ἀναλύσεις καὶ τὰς ἐπεξηγηματικὰς παρατηρήσεις τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα διὰ τὴν κατανόησιν τῆς Σοφοκλείου τραγωδίας ὡς λογοτεχνήματος μετεωρίζοντος τὴν ψυχὴν τοῦ μελετητοῦ εἰς τὴν σφαῖραν ὕψηλῶν ἠθικῶν ἰδεωδῶν. Εἰς τὸν σύντομον ἀλλὰ μεστὸν νοημάτων πρόλογόν του ὁ Κ. Ρούνιος ἐξαιρεῖ ὡς ἀρετὰς τῆς ἐρμηνευομένης τραγωδίας τὴν σταθερότητα καὶ τὸ ἀμετάβλητον τοῦ χαρακτήρος τῶν δρώντων προσώπων, τὴν ἴσῃν καὶ ἀπαράμιλλον φιλοστοργίαν τῶν ἀδελφῶν Ἀντιγόνης καὶ Ἰσμήνης καὶ τὴν εὐγένειαν τοῦ ἦθους καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Θησέως. Διὰ τῆς ἀναλύσεως τῆς τραγωδίας εἰς τὸ Β' μέρος τῆς συγγραφῆς χειραγωγεῖται ὁ μελετητῆς νὰ παρακολουθῆσθαι τὴν δρᾶσιν τῶν προσώπων καὶ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ κινούμενα αὐτὰ ἐσωτερικὰ ψυχικὰ κίνητρα. Διὰ τῆς ἀντιβολῆς τῆς ἐρμηνευομένης τραγωδίας πρὸς τὸν βασιλέα Ἄηρ τοῦ Σαίξπηρ καὶ πρὸς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἰδίπους παρ' Ἀδμήτω» δράμα τοῦ γάλλου δραματικοῦ Ἰω. Φρ. Ducis, ὡς καὶ διὰ τῆς παραθέσεως τῶν κρίσεων, τὰς ὁποίας ἐξέφεραν μεγάλοι μελετηταὶ τῆς ἀρχαίας δραματικῆς τέχνης, καταδεικνύεται ὅτι ὁ «Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῶ» κατέχει εἰς τὴν παγκόσμιον λογοτεχνίαν ὕψηλὴν θέσιν. Λίαν εὐστόχως δὲ ὁ Κ. Ρούνιος ἐξαιρεῖ τὸ ἠθικὸν περιεχόμενον τῆς ἐρμηνευομένης τραγωδίας. Ἐν σελ. 34 τοῦ Β' Μέρους γράφει «ἡ τραγωδία αὕτη ἐκτὸς τῶν ἄλλων πλεονεκτημάτων παρέχει καὶ ἐν ἰσχυρότατον καὶ αἰώνιον κοινωρικὸν διδάγμα ὅτι ὁ Θεὸς πολλακίς δοκιμάζει πολλοὺς διὰ θλίψεων καὶ ταλαιπωριῶν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀμείβει τὴν καρτερίαν καὶ ὑπομονὴν αὐτῶν». Ἐνῶ, γράφει ὁ Κ. Ρούνιος, ἡ Μοῖρα εἰς τὰς ἑλληνικὰς τραγωδίας ἐμφανίζεται ὡς ἀδυσώπητος δύναμις, εἰς τὴν ὁποίαν ὑποτάσσονται τὸ πάθος, ἡ βούλησις καὶ ἡ ἀνθρωπίνῃ ἐλευθερία, εἰς τὸν «Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῶ» δεικνύεται προστατευτικὴ καὶ εὐεργετικὴ, συμφιλιούται μὲ τὸν Οἰδίποδα καὶ ἐπαναφέρει τὴν γαλήνην εἰς τὴν τεταραγμένην αὐτοῦ συνείδησιν. Οἱ θεοὶ χαρίζουν ἐν τέλει εἰς τὸν Οἰδίποδα τὴν δικαίωσιν, διὰ νὰ ἀρθῇ ὑπεράνω ἀπὸ τὴν φοβερὰν εἰμαρμένην. Ἡ γνησιότης τῆς τοιαύτης τοῦ ὅλου δράματος ἐρμηνείας πιστοποιεῖται διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 394

στίχου τῆς τραγωδίας, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Ἰσμήνη λέγει εἰς τὸν πατέρα της «νῦν γὰρ θεοὶ σ' ὀρθοῦσι, πρόσθε δ' ὤλλυσαν».

Κατὰ τὴν κριτικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ κειμένου ὁ Κ. Ρούνιος γενικῶς ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν παράδοσιν ἀποκρούσας πολλὰς ἐκ τῶν προταθεισῶν ὑπὸ διαφόρων ἐκδοτῶν διορθώσεις. Παραβαλλομένη ὁμῶς ἡ ἔκδοσις τοῦ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Γ. Μιστριώτου κατὰ τὸ 1893 γενομένην καινοτομεί εἰς τινὰ ἀριθμὸν χωρίων. Δέχεται εἰς 15 στίχους διορθώσεις προταθείσας ὑπὸ ξένων φιλολόγων, τὰς ὁποίας ὁ Γ. Μιστριώτης ἐκ πνεύματος ὑπεράγαν συντηρητικοῦ δὲν εἶχε δεχθῆ εἰς τὸ κείμενον. Τὸν κακῶς παραδεδομένον ὑπ' ἀριθ. 243 στίχ. «πατὴρ ὑπὲρ τοῦ μόνου ἄντομαι» LA ἀποκαθιστᾷ εὐστόχως ὁ Κ. Ρούνιος γράφων «πατὴρ ὑπὲρ τοῦμοῦ δυστήνου ἄντομαι». Ἐπίσης εὐστοχον κρίνομεν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 460 στίχου. Τὸ παραδοθὲν κείμενον εἶναι «σωτήρ' ἀρείσθ' ἀρείσθαι, τοῖς δ' ἐμοῖς (ἐμῆς L) ἔχθροῖς πόνους», ἔχον δὲ προταθῆ πολλὰ διορθώσεις (τοῖς δὲ γῆς ἔχθροῖς πόνους Dindorf). Ὁ Κ. Ρούνιος γράφει «σωτήρ' ἀρείσθ' ἔχθροῖς δὲ τῆσδε γῆς πόνους». Δι' αὐτῆς ἀποδίδεται ὀρθὸν νόημα. Οἱ Κολωνιάται, παρατηρεῖ ὁ Κ. Ρούνιος, οὐδὲν διαφέρουν εἶχον περὶ τῶν ἔχθρῶν τοῦ Οἰδίποδος, ἀλλὰ μόνον περὶ τῆς χώρας αὐτῶν ἐσκέπτοντο. Ὁ ἀριθμὸς τῶν διορθώσεων, αἵτινες ἐγένοντο ἀποδεκταὶ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τῆς ὑπὸ συζήτησιν ἐκδόσεως, δὲν ὑπερβαίνουν τὰς 15, ἅπασαι δὲ προταθεῖσαι ὑπὸ ἐνδόξων φιλολόγων τυγχάνουν λίαν προσφειδῆ καὶ εὐκόλουν καὶ ἐρμηνευτικῶς καὶ αἰσθητικῶς τὴν κατανόησιν τοῦ κειμένου.

Μετὰ τὴν παράθεσιν τοῦ κειμένου εἰς τὸ Α' Μέρος ἐπακολουθοῦν τὰ Σχόλια (σελ. 72—208). Παρέχονται ταῦτα κατὰ μεγάλας νοηματικὰς ἐνόητας, ὑποδιαϊρούμενα εἰς γλωσσικὰ καὶ εἰς πραγματικὰ. Ἐξομαλύνονται δι' αὐτῶν πᾶσι αἱ δυσχέρειαι, εἰς ἃς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προσκρούσῃ ὁ μελετητὴς τοῦ κειμένου. Λόγῳ τῆς μεγάλης διδακτικῆς πείρας τοῦ συγγραφεὸς γνωρίζει καλῶς εἰς ποῖα σημεῖα προσκρούει ἡ κατανόησις τοῦ κειμένου καὶ μεριμνᾷ διὰ τὸν ἐξομαλισμὸν τῶν. Καταδεικνύεται διὰ τῶν σχολίων ἡ ὀργανικὴ λειτουργία τῶν διαφόρων στοιχείων τοῦ λόγου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δυνηθῆ ὁ μελετητὴς νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸν παραστατικὸν καὶ πνευματικὸν τοῦ δράματος κόσμον. Συζητεῖται εἰς τὰ σχόλια ἡ σκοπιμότης καὶ ἡ ἀναγκαῖότης τῶν προταθεισῶν καὶ ἐγκριθεῖσάν τοῦ κειμένου διορθώσεων. Διὰ τῶν τοιούτων διασαφηνίσεων δξύεται ἡ κρίσις τοῦ μελετητοῦ καὶ παρέχεται εἰς αὐτὸν ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπισηθῆ εἰς τὴν ἐρμηνευτικὴν καὶ κριτικὴν μέθοδον. Αἱ ἐπεξηγήσεις δίδονται μὲν λιτότητα καὶ ἀκριβολογίαν ἀποφευγομένης πάσης περιττολογίας. Ἡ παρεχομένη ἀνάλυσις καὶ διασαφήνισις τῶν γλωσσικῶν τύπων καὶ τῶν συντακτικῶν μορφῶν ἔχει συντελεσθῆ κατὰ τρόπον ὥστε νὰ εἰσάγεται δι' αὐτῶν ὁ μελετητὴς εἰς τὴν αἰσθητικὴν δομὴν τῆς ἀπαραμίλλου φραστικῆς διατυπώσεως, δι' ἧς ὁ Σοφοκλῆς ἐκφράζει τὰς ποιητικὰς του συλλήψεις.

Τὸ Β' Μέρος βοηθεῖ τὰ μέγιστα νὰ ἀντιληφθῆ ὁ μελετητὴς τὴν κυρίαν ἰδέαν τοῦ δράματος καὶ τὸν χαρακτήρα τῶν προσώπων. Παρέχει ἐπίσης καθοδήγησιν διὰ νὰ ἐκτιμηθοῦν τὰ προσιδιάζοντα ἐξαιρετικῶς εἰς τὴν ἐρμηνευομένην τραγωδίαν χαρακτηριστικά. Δικαιολογεῖται οὕτω ἡ ὑπὸ τοῦ Σαλουστίου ἐξενεχθεῖσα κρίσις, ὅστις ἔγραψεν ὅτι ἡ οἰκονομία εἰς τὸ Σοφόκλειον τοῦτο δράμα «ἄφατός ἐστι ὡς οὐδενὶ ἄλλῳ σχεδόν». Ἐν προκειμένῳ ὁ Κ. Ρούνιος ὑπενθυμίζει τὴν κρίσιν τοῦ ἄγγλου Myttag, ὅστις θαυμάζει πῶς κατάρθρωσεν ὁ Σοφοκλῆς νὰ δημιουργήσῃ ἓν ἔργον τόσον ὑψηλῆς τέχνης χρησιμοποήσας ὑπόθεσιν στερουμένην πλοκῆς.

Ὡς τελευταῖον καὶ Γ' Μέρος ἐπακολουθεῖ ἡ μεταφραστικὴ ἀπόδοσις. Δι' αὐτῆς δὲν ἀποσκοπεῖται νὰ ἀντικατασταθῆ τὸ κείμενον. Σκοπὸς τῆς μεταφράσεως εἶναι νὰ εὐκόλυνῃ τὴν εἰσδυσιν εἰς τὸ πρωτότυπον, διότι κατὰ βάθος πᾶν λογοτεχνικὸν δημιούργημα τυγχάνει ἀμετάφραστον. Πᾶσα μετάφρασις ἔχει ἀξίαν ἐκ τῆς ἐπόψεως μόνον ὅτι βοηθεῖ διὰ τὴν πνευματικὴν εἰσδυσιν εἰς τὸ πρωτότυπον. Ἡ ὑπὸ τοῦ Κ. Ρουνίου ἐπισυναπτομένη μετάφρασις ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ῥηθεῖσαν θεμελιώδη ἀρχήν. Συμπεριφέρεται

μετά πολλῆς εὐλαβείας ἔναντι τοῦ κειμένου καὶ ἀποφεύγει τὸν καταβιβασμὸν τοῦ εἰς ἐπίπεδον ἀνάρμοστον πρὸς τὴν ὕψηλὴν πνευματικὴν του περιωπὴν.

Κ. Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

* *

Γ. Ν. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ Γυμνασιάρχου, *Λεξικὸν τῶν ῥημάτων τῆς Ἀττικῆς πεζογραφίας, μετὰ στοιχείων διαλεκτολογίας καὶ γενικῆς γλωσσικῆς*. Τόμος Α' καὶ Β', σελ. 1125. Ἀθῆναι 1962.

Ὅλοι ὅσοι ἔχουν σοβαρῶς ἀσχοληθῆ μετὰ τὴν σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, γνωρίζουν ὅτι ἐξ ὄλων τῶν γλωσσικῶν κατηγοριῶν τὸ ῥῆμα παρουσιάζει τὴν θαυμαστὴν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ γλωσσικοῦ φαινομένου δημιουργικότητα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Δι' αὐτοῦ ἐπιτυγχάνεται ἡ δῆλωσις τῶν κυριωτέρων γραμματικῶν σχέσεων, διὰ τῶν ὁποίων ἐκφράζονται καὶ ἐρμηνεύονται αἱ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὕλικου καὶ πνευματικοῦ κόσμου ἀνακαλυπτόμεναι ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος συσχετίσεις. Διὰ τοῦτο οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ἐθεώρουν τὴν γραμματικὴν τοῦ ῥήματος κατηγορίαν ὡς τὸ κατ' ἐξοχίαν ὄργανον τῆς γλωσσικῆς ἐκφράσεως, καὶ πρὸς ὄνομασιν αὐτῆς ἐχρησιμοποίησαν τὴν λέξιν «ῥῆμα», ἥτις εἶναι ἔνδειξις γενικωτάτη δηλοῦσα πᾶν ὅτι εἶναι ἐκφραστικὸν ἀποτέλεσμα τῆς γλωσσικῆς τοῦ ἀνθρώπου δραστηριότητος. Ὁ πλοῦτος τῶν ἐκφραστικῶν τύπων, τοὺς ὁποίους ἀνέπτυξε τὸ ῥῆμα, εἶναι ὅλως ἐξαιρετικὸς. Ἐνῶ εἰς τὰς ἀρχαίας Ἰνδοευρωπαϊκὰς γλώσσας ἡ γραμματικὴ κατηγορία τοῦ ὀνόματος ἀπέδωκε 17 ποικιλίας μορφολογικῶν τύπων, εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἰνδικὴν καὶ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ἀπέδωκε τὸ ῥῆμα 250 τύπους, εἰς δὲ τὴν Λατινικὴν περὶ τοὺς 100. Ἐκ τούτου καθίσταται αὐτονόητον ὅτι ἡ σπουδὴ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀρτιωθῆ, ἐὰν δὲν ἐπικουρηται ἀπὸ δαψιλῆ γνώσιν τοῦ θαυμαστοῦ γλωσσικοῦ πλοῦτος, τὸν ὁποῖον ἔχει ἀναπτύξει τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ῥῆμα. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κύριον ὄργανον, διὰ τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀνθρωπιστικὴ μόρφωσις, εἶναι ἡ σπουδὴ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, συνάγεται ἐκ τούτου τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ εἰς τὸ ἀρχαῖον ῥῆμα ἀναφερομένη γραμματικὴ διδασκαλία τυγχάνει ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἀρτίωσιν τῶν μορφωτικῶν σκοπῶν τῆς ἀνθρωπιστικῆς ἀγωγῆς.

Αἱ προταχθεῖσαι σκέψεις ἀρκοῦν, διὰ νὰ καταστήσουν φανεράν τὴν ἀξίαν τοῦ ἐγχειρήματος, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβεν ὁ Γ. Παπανικολάου διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἀνωτέρω σημειουμένου διτόμου ἔργου του. Τοῦτο δὲν εἶναι πολῦτιμον διδακτικὸν καὶ μορφωτικὸν βοήθημα μόνον διὰ τοὺς ἀνημνευθέντας λόγους. Καθίσταται ἀκόμη πολυτιμότερον ἔννεκα τοῦ τρόπου, μετὰ τὸν ὁποῖον ἀνταπεκρίθη ὁ συγγραφεὺς πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ θέματος τούτου ἐπιβαλλομένας ἐπιστημονικὰς καὶ μορφωτικὰς ἀπαιτήσεις. Ὑπῆρχον εἰς τὴν παρ' ἡμῖν διδακτικὴν φιλολογίαν ἀρκεταὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν συγγραφαὶ περιέχουσαι καταλόγους ῥημάτων τῆς Ἀττικῆς πεζογραφίας. Οἱ συγγραφεῖς τῶν ὁμοίων ἤρκουντο νὰ παρᾶσχουν μόνον τὴν ποικιλίαν τῶν τύπων. Διηκόλουν μόνον τὸν μαθητὴν διὰ τὴν ἐργασίαν τῆς ἐξωτερικῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ ῥηματικοῦ τύπου, ὃν τυχὸν θὰ συνήντα εἰς τὸ κείμενον συγγραφέως τινός. Παρεῖχον ἴσως διευκόλυνσιν διὰ τὴν ὅλως μηχανικὴν ἀπομνημονευτικὴν ἐργασίαν ἐπὶ τῶν ῥηματικῶν τύπων. Δὲν παρεῖχον ὁμοίως τὰς ἐνδείξεις ἐκείνας, αἵτινες θὰ καθίστων δυνατὴν εἰς τὸν μαθητὴν τὴν ἕλλογον κατανόησιν τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ῥηματικῶν πολυμορφῶν, οὔτε ἔθετον εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ μαθητοῦ τὰς ἀπαραιτήτους ἐτυμολογικὰς καὶ μορφολογικὰς συσχετίσεις, διὰ τῶν ὁποίων τὸ ὁμορφον ὕλικόν θὰ ὠδηγεῖτο εἰς μίαν συνοπτικὴν θεώρησιν, θὰ ἐξικνεῖτο εἰς μίαν «σύνοψιν οἰκειότητος» συμφώνως μετὰ τὸν πολῦτιμον διδακτικὸν κανόνα, τὸν ὁποῖον μᾶς ἔχει δώσει ὁ Πλά-